

САМОРЕГУЛІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАВДАННЯ ГОСПОДАРСЬКО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Остапенко Юлія Ігорівна,

канд. юрид. наук,

асистентка кафедри господарського права,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

e-mail: julost@rambler.ru

ORCID 0000-0002-4033-5927

Надано тлумачення поняття «саморегулювання господарської діяльності» та встановлено його законодавчі основи. Розглянуто співвідношення понять «саморегулювання господарської діяльності» і «співрегулювання господарської діяльності». Доведено, що співрегулювання й саморегулюваннями є більш гнучкими видами регулювання господарської діяльності порівняно з державним регулюванням, адже активізують і долучають до процесу безпосередньо самих учасників господарської діяльності й споживачів товарів і послуг. Встановлено, що досліджувані механізми мають спільні й відмінні характеристики.

Ключові слова: співрегулювання господарської діяльності, саморегулювання господарської діяльності, господарська діяльність, державне регулювання, порівняльний аналіз, споживачі товарів і послуг, співвідносний аналіз, вид регулювання.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток України як демократичної, соціальної і правової держави неможливі без ефективного саморегулювання у господарській діяльності, що має забезпечити належну взаємодію між гілками влади та суб'єктами господарювання, самими суб'єктами господарської діяльності, а також між ними і громадянами як споживачами товарів і послуг [1, с. 28–29]. Виходячи з цього на сьогодні існує нагальна потреба у створенні законодавчої бази для регламентації саморегулівних організацій (далі – СРО), щоправда дане питання наразі дискутується.

Передусім варто зауважити, що за своєю суттю ці організації є юридичними особами приватного права, які створюються з учасників певного сектору ринку й уповноважуються на здійснення нормотворчої й контрольної діяльності, а також мають право притягувати до відповідальності осіб, які

порушили розроблені нею правила чи норми чинного законодавства [2, с. 285] Однак сьогодні законодавець взагалі не звертає уваги на питання законодавчого закріплення останніх в Основному Законі України, крім того, залишається поза межами законодавчого кругозору різноманітні модифікації СРО та їх функціонування залежно від ринку, на якому вони представлені, а отже, повністю відсутнє законодавче закріплення останніх у відповідних економічних виразах. У той же час у країнах з розвинутою економікою вже давно були вироблені певні підходи до СРО.

Звісно, фактичне існування механізму співрегулювання господарської діяльності поряд із саморегулюванням господарської діяльності взагалі законодавчо не висвітлене. Формально під ним розуміють участь у процесі регулювання окремих видів господарської діяльності одночасно як держави і споживачів певних товарів і послуг, так і суб'єктів господарювання та їх об'єднань (саморегулювних організацій). Держава має забезпечувати в цьому процесі взаємозв'язок і взаємодію між сторонами з огляду на ментальні особливості своєї правової системи.

Отже, визначення засад конституційного забезпечення саморегулювання господарської діяльності, аналіз правового забезпечення останньої, а також співвідношення її з механізмом співрегулювання господарської діяльності є актуальними питаннями на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання саморегулювання та співрегулювання господарської діяльності вивчалися у працях О. О. Бакалінської, О. А. Беяневич, О. Гончаренко, В. В. Добровольської, О. В. Кологойди, І. М. Кучеренко, В. І. Полюховича, О. Ю. Тичкової, М. М. Слюсаревського, Н. Ю. Філатової та ін.

Метою статті є аналіз законодавчого визначення поняття «саморегулювання господарської діяльності», з'ясування функціонального навантаження на нього як на інструмент регуляторної політики, а також створення моделі його нормативних основ і зіставлення з поняттям «співрегулювання господарської діяльності» в Україні.

Виклад основного матеріалу. Починаючи розгляд окресленого питання, передусім вкажемо, що саморегулювання в господарській діяльності визначається як добровільне здійснення заходів суб'єктами з метою організації та впорядкування суспільних відносин у певній сфері, встановлення правил, стандартів і принципів для задоволення інтересів суспільства й відповідної спільноти. Розглядаючи саморегулювання через призму цивільного права, В. В. Кочин стверджує: «Саморегулювання є способом упорядкування суспільних відносин між юридично рівними суб'єктами на основі взаємного визначення їх прав і обов'язків, що формуються у відповідному правочині, або шляхом створення норм і правил поведінки спеціально створеними організаціями (регуляторами), які визнаються та виконуються їх учасниками (членами)» [3, с. 55].

Зауважимо, що на сьогодні серед переліку, наведеного в Конституції України, взагалі відсутнє право суб'єктів господарської діяльності саме на саморегулювання, а також створення саморегулювних організацій як таких. Однак існує низка статей Основного Закону, спираючись на які вирішуються питання економічної багатоманітності, свободи підприємницької діяльності, охорони приватної власності, що, як відомо, є взаємозалежними явищами. Зазначене передусім стосується розділу 1 «Загальні засади», перша стаття якого передбачає функціонування України як демократичної держави. Саме демократія є запорукою і гарант того, що в різноманітних організаціях існує можливість провадити свою діяльність, а це сприяє їх автономії, вільному вирішенню питань у певних сферах суспільства незалежно від органів державної влади. За допомогою демократичного устрою в державі дотримуються права людини, гарантуються свободи, в тому числі підприємницької діяльності, укладання договору. Більш того, у демократичній державі громадянами усвідомлюється потреба корисної поведінки, їх активної роботи у добровільних об'єднаннях, а також забезпечення саморегулювання їх діяльності передусім в економічній сфері.

На розвиток конституційних положень частиною першою ст. 5

Господарського кодексу України «Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання» закріплено, що правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Отже, законодавець пов'язує функціонування ринкового саморегулювання з реалізацією принципу відповідальності держави перед людиною й утвердженням основних засадничих положень побудови державності. Звісно, саме ефективність функціонування саморегулювання сприятиме розбудові громадянського суспільства, адже проголошений Конституцією України принцип відповідальності держави має гарантувати формування належних інституцій, запровадження нових форм і методів у сфері впорядкування відносин між громадянами, в тому числі тих, які здійснюють господарську діяльність.

Саме завдяки реалізації принципу соціальної спрямованості економіки саморегулювання суб'єктів господарської діяльності стають можливими посилення відповідальності в певній сфері, створення й розбудова альтернативних державному механізмів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, охорона прав споживачів. Крім того, практика інших держав свідчить, що саморегулювання підвищує рівень надання послуг, якості товарів і сприяє уникненню й унеможливленню проявів недобросовісності, нечесності у підприємницькій діяльності. Стаття 8 Основного Закону проголошує принцип верховенства права, що означає дотримання і слідування сукупності морально-правових цінностей, відповідно до яких мають регулюватися відносини в демократичному суспільстві, вирішуватися питання життєдіяльності людей, розглядатися справи в судах [4, с. 94]. У той же час первинними принципами й передумовами права є людська гідність та свобода (автономія) [5, с. 28]. Особа має право діяти на власний

розсуд: укладати договори, об'єднуватися при саморегулюванні організації, визначати правила поведінки, які відповідають етичним нормам і не заборонені законодавством.

До цього слід додати, що у ст. 15 Конституції України проголошено, крім іншого, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах економічної багатоманітності, що означає існування не лише різноманітних форм власності, способів їх захисту, а й різних видів діяльності суб'єктів господарювання, механізмів її впорядкування, зокрема, завдяки саморегулюванню. З огляду на те, що поняттям «економіка» охоплюються різні сфери діяльності, то, досліджуючи відносини, що виникають у цих сферах, потрібно зважати на економічні поняття, які вживаються при характеристиці суспільних відносин: підприємство і ринок; індивідуальні права та економічні свободи; соціальні цінності, сформовані з урахуванням індивідуальних, групових і громадських інтересів [6, с. 156].

Проте ст. 19 Основного Закону встановлює низку обмежень для органів державної влади й місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Зокрема, вони зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень й у спосіб, що передбачають Конституція та закони України. Саме закріплення положення про обмеження повноважень є запорукою не втручання держави у підприємницьку діяльність. Водночас такі обмеження мають спонукати до створення саморегулювних організацій з метою впорядкування й удосконалення їх професійної діяльності. Зокрема, якщо законодавчий орган повсякчасно встигає регламентувати всі суспільні зміни у правовому полі, то їх унормування шляхом створення етичних кодексів, правил поведінки в певній сфері сприятиме задоволенню суспільних інтересів у державі.

Спираючись на це, законодавець у ст. 36 Конституції України передбачає, що громадяни нашої держави мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод і задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки й громадського

порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших осіб. Звісно, можна вести мову, що на конституційному рівні (враховуючи приписи цієї статті) закріплено норму щодо належного регулювання діяльності саморегульованих організацій. Проте аналіз її змісту дає підстави робити суперечливі висновки, що підкріплюють положення Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI, зокрема, п. 5 ч. 2 ст. 2, відповідно до якого дія цього Закону не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності й припинення саморегульованих організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування. Водночас ст. 1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» чітко встановлює: торгово-промислова палата є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, що об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці та їх об'єднання. Такий стан справ пояснюється тим, що досвід врегулювання на конституційному рівні питань діяльності саморегулювання та саморегульованих організацій дуже незначний, оскільки перевагу надають вирішенню проблеми на рівні галузевих законів.

Отже, викликає інтерес політична практика сусідніх європейських держав. Розглянемо її. Так, у Польщі положення ст. 17 Конституції країни, яка входить до розділу 1, що стосується засадничих питань побудови польської державності й суспільства «Республіка», вказано, зокрема, таке: «1. За допомогою закону можна створювати професійне самоуправління, яке здійснюють особи, зайняті у професіях, що вимагають публічного довір'я, і які піклуються про належне виконання професійних обов'язків у межах публічної зацікавленості і його охорону», а також «2. ... інші види самоуправління, яке, до речі, не може порушувати свободи здійснення професій і обмежувати свободу підприємництва».

Як бачимо, разом із дозволом, наданим на самоуправління та створення професійного самоуправління у сфері «публічного довір'я», Основний закон Польщі встановлює певні обмеження.

До наведеного додамо, що держави-члени Європейського Союзу надають

перевагу корисності саморегулювання. Директива Європейського парламенту та Ради Європи 2006/114/ЄС від 12.12.2006 р. про введення в оману та порівняльну рекламу (кодифікована версія) фіксує, що існує можливість «добровільного контролю, до якого у змозі заохочувати держави-члени, за введенням в оману або порівняльною рекламою, що здійснюють органи саморегулювання, і звернення до таких органів, що є додатковим заходом досудових або адміністративних процедур».

Згідно з Директивою Європейського парламенту та Ради Європи 2010/13/ЄС від 10.03.2010 р. про узгодження певних положень, визначених законами, підзаконними актами й адміністративними положеннями (далі – Директива), у державах-членах стосовно надання аудіовізуальних медіапослуг держави-члени відповідно до своїх правових традицій мають визнавати ефективність саморегулювання як доповнення до законодавчих і судових та/або адміністративних механізмів, а також його корисну роль. Та попри те, що саморегулювання може бути додатковим механізмом реалізації деяких положень цієї Директиви, воно не має витіснити законодавчих зобов'язань на національному рівні [14].

У контексті наведеного вбачаємо за доречне підкреслити також те, що співрегулювання забезпечує мінімальний юридичний зв'язок між саморегулюванням і національним законодавцем у межах правових традицій держав. Воно дає змогу державі у випадку, коли її цілей не досягнуто, втручатися в цей процес, не зазіхаючи на офіційні зобов'язання держав-членів щодо транспозиції. Отже, ця Директива заохочує до одночасного застосування співрегулювання й саморегулювання.

Розглянемо стан справ в Україні. Сьогодні національна саморегулівна діяльність начебто регламентується окремим законодавством (зокрема, законами України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV, «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р. № 5080-VI, «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р. № 687-XIV тощо). Однак єдина організаційна модель законодавцем так і не була створена, більш того,

відсутні правові умови створення цих організацій. Звісно, правові завдання не можуть бути єдиними для всіх видів саморегульвних організацій, адже встановлений у господарському праві принцип добровільності дає право вільно обирати ту чи іншу більш дієву модель залежно від мети певної організації. Крім того, у нашій країні виникають проблеми у зв'язку і з самим механізмом делегування повноважень, і зі спроможністю функціонування на законодавчих основах, і з організаційно-правовою формою (прийняття рішень, створення фондів тощо), і із скасуванням відповідного делегування. Вважаємо, що все перераховане зайвий раз підтверджує необхідність фіксації в окремому розділі ГК України головних положень щодо саморегульвної діяльності, на основі якого варто розробити і прийняти відповідне галузеве законодавство (чи внести зміни до останнього), адже воно нині врегульовує лише окремі особливості саморегульвних організацій та саму взаємодію цих організацій з відповідними органами держави, а не створює належної бази для унормування і вирішення цього питання.

Враховуючи наведене, можемо стверджувати, що разом з інститутом «саморегулювання» має завжди існувати інститут «співрегулювання». У цілому в науці співрегулювання називають також «змішаним регулюванням» і «квазірегулюванням». Отже, обираючи належний механізм регулювання окремих видів економічної діяльності, перш за все потрібно виходити з принципу найбільшої ефективності такого регулювання, його економічної доцільності. Співрегулювання і саморегулювання не завжди є панацеєю для стабільного розвитку відповідної галузі. Більш того, при впровадженні співрегулювання й саморегулювання передусім треба брати до уваги те, чи дозволить це досягти мети, чи дозволить отримати бажаний результат. Саме тому, на наш погляд, матиме ефект створення відповідних критеріїв використання одного чи обох видів регулювання, меж, у яких вони функціонуватимуть, системи засобів саме з боку держави. Пояснити це досить легко. Співрегулювання й саморегулювання є більш гнучкими видами регулювання господарської діяльності порівняно з державним, адже

активізують і долучають до процесу безпосередньо самих учасників господарської діяльності та споживачів товарів і послуг. Проте потрібно розуміти, що незалежно від того, що саморегулюванням розуміється саме як визначення певних правил для себе власне суб'єктами (на свій розсуд), створення і контроль за їх виконанням, саме за державою залишається функція встановлення меж для дій суб'єктів господарювання.

Науковцями слушно зазначається: «Регуляторна політика не є лише обов'язком державної влади, вона передбачає і базується на свідомій та активній участі громадян, суб'єктів господарювання та їх об'єднань. Відсутність вміння та знань у органів державної влади провадити регуляторну політику, або відсутність бажання та активності у громадян брати участь у реалізації регуляторної політики призведе до перетворення цього інструменту на суто академічний та теоретичний експеримент» [7, с. 9]. Тому всі зацікавлені сторони процесу регулювання господарської діяльності мають бути активними учасниками, а підстави для забезпечення належної активності суб'єктів господарювання, у свою чергу, мають бути визначені та гарантовані законодавчо. З огляду на це ми підтримуємо думку Л. Пономарьової: «Законодавче закріплення принципів державного регулювання, за яких прийнятий регуляторний акт максимально відповідатиме потребам суспільства та підтримуватиметься адекватними заходами державного забезпечення, унеможливить створення адміністративних, економічних та організаційних перешкод для провадження господарської діяльності» [8, с. 3].

Саме активна участь суб'єктів господарювання у забезпеченні належного правового регулювання господарської діяльності зумовила появу механізмів співрегулювання й саморегулювання. Ефективне співрегулювання повинно бути корисним як для держави, яка представляє усіх громадян, так і для представників суб'єктів господарювання, тобто співрегулювання виступає гнучким способом для збалансування публічних і приватних інтересів. Для держави це означає, перш за все, зниження витрат на регулювання, а для суб'єктів господарювання – зменшення обтяжливих адміністративних бар'єрів,

сприяння розвитку конкуренції. Науковці зазначають: «Держава може зробити такий вибір з економічних міркувань, оскільки об'єкти регулювання мають більший досвід у вирішенні питання про те, якими повинні бути правила регулювання, передавши функції регулювання представникам виробництва або торгівлі, держава звільняється від витрат на регулювання. Представники виробництва або торгівлі зацікавлені у виконанні цієї функції, оскільки вони можуть уникнути ситуації надмірного, з їх точки зору, регулювання. Вони можуть також надавати переваги своїм представникам, встановивши вищі стандарти доступу на ринок, виключаючи таким чином конкурентів, та отримати переваги для покращення своєї репутації» [9, с. 35–36].

Як слушно вказує Т. Яворська, «Під співрегулюванням розуміють спільну участь у процесі регулювання держави та різних ринкових інституцій. Крім суб'єктів підприємництва, у процесі співрегулювання можуть брати участь й інші організації – споживчі об'єднання (Асоціація страховиків України), профспілки, організації (Асоціація професійних страхових посередників, страхові пули, об'єднання страхових компаній). Формуються елементи співрегулювання шляхом введення у структури управління органів державної влади представників бізнесу та громадськості. Тому ті ж самі саморегулятивні організації можуть бути учасниками співрегулювання» [10, с. 107]. Як підсумок О. Залетов вказує: «У цілому при змішаному саморегулюванні держава все ж таки повинна брати участь у здійсненні контролю за ефективністю схем з метою забезпечення їхньої відповідності регулятивним цілям законів, які вони замінюють. Дана роль держави також повинна бути прописана в законі, що дозволить саморегулятивній організації додержуватися кодексу, укладеного відповідно до закону. Спільне регулювання, відповідно до визначення європейської комісії, схоже на змішане саморегулювання, що, у свою чергу, може перейти на рівень державного регулювання, особливо якщо недоліки саморегулювання змусять державу втрутитися в ситуацію» [11, с. 237]. На думку В. Добровольської, «Європейська комісія визначає спільне регулювання таким чином: «представники бізнесу та споживачі узгоджують права

споживачів та зобов'язання компаній при сприянні державних органів, що призводить до правових наслідків». Порівняймо це із саморегулюванням, яке згідно з визначенням Європейської комісії складається з «добровільних зобов'язань компанії перед споживачами, прийнятих індивідуально або в рамках членства в торговій асоціації, організації, або навіть угоди з іншою компанією». Основна різниця між спільним регулюванням та саморегулюванням полягає в ролі уряду та ступені застосування закону» [12, с. 303–304].

Таким чином, науковці вказують на існування багатьох спільних і відмінних ознак між саморегулюванням та співрегулюванням. Відповідно до Міжвідомчої угоди 2003/С 321/01 Європейського парламенту, Ради Європейського Союзу про вдосконалення законотворчої діяльності 2003 р. (статті 18–21) спільне регулювання означає механізм, за допомогою якого співтовариство відповідно до законодавства залучає до виконання певних повноважень сторони, які представляють галузь (наприклад, економічних операторів, соціальних партнерів, неурядових організацій або асоціацій). Цей механізм може бути використаний завдяки розробленню критеріїв, зафіксованих у законодавчому акті, для того, щоб законодавство адаптувати до проблем відповідних секторів, щоб зменшити законодавчий тягар, концентруючи увагу на суттєвих аспектах і спираючись на досвід зацікавлених сторін. Такий законодавчий акт повинен бути складений на основі принципу пропорційності, визначеного в Договорі ЄС. Саме в цьому акті, який слугуватиме основою для запровадження механізму спільного регулювання, буде вказуватися можливий ступінь спільного регулювання у відповідній галузі.

Крім того, компетентний законодавчий орган в акті передбачить відповідні заходи, яких необхідно вжити для його виконання, а також у разі його недотримання однією або декількома сторін або невиконання. Таким заходом може бути, наприклад, регулярне надання інформації Комісії законодавчого органу про виконання дій або пропозицій щодо перегляду

певного пункту, згідно з чим Комісія буде звітувати в кінці вказаного періоду і за потреби пропонувати зміни до законодавства або будь-які інші відповідні законодавчі заходи. Одними із заходів, які застосовуються у разі співрегулювання, є добровільні угоди з метою визначення практичних заходів. Проект угод може бути переданий Комісії законодавчого органу. Відповідно до своїх обов'язків Комісія перевірить, чи відповідають ці проекти угод законодавству Співтовариства (і, зокрема, базовому законодавчому акту) (переклад наш. – Ю. О.] [13].

Як бачимо, вказана Міжвідомча угода 2003/С 321/01 заклала базові засади механізму співрегулювання у ЄС щодо законодавчого акта: 1) обов'язкове залучення до регулювання повноважних сторін (держава і недержавні учасники); 2) він застосовується на основі критеріїв, встановлених у законодавчому акті; 3) обов'язкове визначення проблемних питань окремих сфер економічної діяльності; 4) залучення досвіду, практики зацікавлених сторін; 5) здійснення співрегулювання з метою зменшення законодавчого тягаря; 6) визначення ступеня спільного регулювання; 6) дотримання принципу пропорційності, визначеного в Договорі ЄС; 7) закріплення заходів для виконання акта із співрегулювання (або його недотримання чи невиконання).

У Директиві 2009/125/ЄС Європейського парламенту і Ради від 21.10.2009 р., яка встановлює основу для визначення вимог до екодизайну енергопов'язаних виробів з приводу співрегулювання, як і у низці інших директив, наголошується, що у процесі своєї діяльності Європейська комісія повинна забезпечити збалансовану участь у реалізації кожного заходу з виконання Директиви представників держав-членів ЄС і всіх зацікавлених сторін, причетних до цього виробу або групи виробів. Ці сторони мають сприяти, зокрема, визначенню і розгляду заходів з виконання цієї Директиви, вивченню ефективності встановлених механізмів нагляду за ринком й оцінці добровільних угод та інших заходів саморегулювання. Цим сторонам треба зустрічатися на Консультативному форумі. Процесуальні правила Форуму повинні бути встановлені Європейською комісією.

Таким чином, механізм співрегулювання забезпечує, на думку законодавців Європейського Союзу, збалансовану участь як державних органів, так і інших зацікавлених осіб у регулюванні конкретної сфери ринку. Можна навести такий приклад запровадження співрегулювання у конкретній галузі економічної діяльності у державі Європейського Союзу. Так, у 2008 р. уряд Ірландії та алкогольна і рекламна промисловість прийняли Кодекс практики з маркетингу, комунікації та спонсорів алкогольних напоїв. Ці корегувальні кодекси, які базуються на Кодексах розподілу (розміщення) (узгоджених у 2004 р.), охоплюють розміщення реклами на телебаченні, радіо, кіно. Вони також покривають спонсорство подій алкогольними компаніями. Орган із моніторингу маркетингових зв'язків щодо алкоголю як незалежний орган, членами якого є представники Департаменту охорони здоров'я, Комісії з питань мовлення Ірландії, рекламної індустрії та напоїв, контролює дотримання приписів кодексів. У цій галузі для всіх суб'єктів алкогольної промисловості в Ірландії розроблено також комплексну програму тренінгів [15]. Отже, як видно з цього прикладу, контроль за дотриманням кодексів здійснюється спільно як державними органами, так і представниками відповідної галузі.

Приклади правового регулювання співрегулювання господарської діяльності можна віднайти у законодавстві України, зокрема, щодо спільного інвестування, цінних паперів і фондового ринку, оціночної діяльності тощо. Так, відповідно до ст. 78 Закону України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р. № 5080-VI регулювання діяльності зі спільного інвестування здійснюють держава й саморегулювальна організація професійних учасників фондового ринку – об'єднання учасників фондового ринку, які провадять професійну діяльність на фондовому ринку з управління активами інституційних інвесторів.

Згідно зі ст. 47 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV регулювання фондового ринку так само здійснює держава і саморегулювальні організації. Закріплені у ст. 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від

11.09.2003 р. № 1160-IV положення свідчать про прагнення законодавця дати можливість спільно регулювати усі галузі господарської діяльності. Зокрема, цією статтею Закону встановлюється: «Громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання та наукові установи, а також консультативно-дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси громадян і суб'єктів господарювання, мають право: подавати до регуляторних органів пропозиції про необхідність підготовки проектів регуляторних актів, а також про необхідність їх перегляду; у випадках, передбачених законодавством, брати участь у розробці проектів регуляторних актів та ін. Крім того, правила поведінки визначаються за участю як держави, споживачів відповідних товарів та послуг, так і суб'єктів господарювання, а принципи, стандарти діяльності в окремих сферах господарської діяльності, а також сфери й галузі, де неможливе здійснення співрегулювання і саморегулювання господарської діяльності, – державою. Спільно встановлюється порядок контролю галузі, відповідні кодекси (стандарти) поведінки. У разі неефективності співрегулювання може бути замінено на державне регулювання. У межах визначених законодавством представниками відповідної галузі господарської діяльності можуть бути створені більш обтяжливі умови та запропоновані вимоги до діяльності у цій галузі, ніж це передбачено законодавством, однак встановлення таких обмежень не повинно виходити за межі наданих їм повноважень відповідно до закону,

Найбільш яскраво співрегулювання постає у сфері оціночної діяльності: у відповідному Законі можна знайти низку статей, присвячених співрегулюванню (статті 9, 14, 15, 16, 19, 20). Наприклад, за ст. 9 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III до розроблення нормативно-правових актів з оцінки майна Фонд державного майна України залучає інші органи державної влади, саморегулювні організації оцінювачів, найбільш авторитетних оцінювачів, наукові та інші установи.

Згідно із Законом України «Про депозитарну систему України» від

06.07.2012 р. № 5178-VI на засідання наглядової ради і загальних зборів Центрального депозитарію з правом дорадчого голосу можуть запрошуватися представники саморегульвних організацій професійних учасників фондового ринку, представники Розрахункового центру, клірингових установ і фондових бірж.

Також саморегулювання на ринку фінансових послуг повинне застосовуватися спільно з державним регулюванням з боку регуляторів і в основному на добровільній основі. Проте стосовно окремих видів діяльності, особливо тих, які пов'язані зі здійсненням публічно-правових або соціально значущих функцій, що зазвичай характерне для інфраструктурних організацій (наприклад, реєстратори або спеціалізовані депозитарії, що обслуговують пенсійну систему), використання механізмів саморегулювання (членство в СРО) має стати однією з основних умов для входу на ринок.

Висновки. 1. Розвиток і поглиблення функціонального навантаження саморегульвних організацій є безперечним трендом розвитку організаційно-господарських відносин у національно-економічній системі, звідси зусилля законодавця мають буди свідомо спрямовані на модернізацію відповідної законодавчої бази зважаючи на те, що суспільно-економічна потреба в цьому назріла.

2. Політична і законодавча практика країн Європейського Союзу підтверджує корисність функціонування саморегульвних організацій. На основі норм Директива Європейського парламенту та Ради Європи 2006/114/ЄС останні прирівнюються до органів, які здійснюють додаткові заходи досудових або адміністративних процедур.

3. Саморегулювання – це один із ключових інструментів ефективної регуляторної політики. Це пояснюється недоліками діючої системи державного регулювання, які, у свою чергу, призводять до того, що підприємства витрачають чималі ресурси, щоб забезпечити відповідність застарілим або надто суворим нормам, а держава марнує кошти на підтримку неефективної системи контролю, яка часто має репресивне спрямування і негативно впливає

на бізнес-клімат. Отже, механізми саморегулювання господарської діяльності мають отримати детальне законодавче врегулювання, у тому числі і з мотивів ефективної регуляторної політики держави.

4. Перед законодавцем постає завдання створити правові основи заснування й функціонування саморегулювних організацій, що мають бути окремо закріплені в Господарському кодексі України у розділі, присвяченому саме цьому питанню і в якому повинні міститися, зокрема, правові умови створення й організаційно-правова форма саморегулювних організацій, підстави та процедури делегування державою власних повноважень цим організаціям, скасування цього делегування, створення спеціальних фондів, нормотворча діяльність тощо.

5. На базі норм Господарського кодексу України має бути створено спеціальне законодавство України про функціонування саморегулювних організацій у різноманітних сферах господарювання.

Список літератури:

1. Гончаренко О. Конституційні засади саморегулювання господарської діяльності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси та право*. 2016. № 1. С. 28–36.
2. Філатова Н. Ю. Поняття та ознаки саморегулювних організацій. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 280–290.
3. Кочин В. В. Поняття та ознаки саморегулювання у цивільному праві України. *Юридична Україна*. 2014. № 10. С. 52–55.
4. Ткачук П. Застосування принципу верховенства права судами конституційної та загальної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 5. С. 94–101.
5. Шилінгов В. С. Верховенство права – основоположний принцип правової систем. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 26–29.
6. Крупчан О. Д. Публічно-правове та приватно правове регулювання підприємництва в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 150–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_3_36 (дата звернення: 17.10.2018).
7. Регуляторна політика: Нові можливості / за ред. К. Ляпіної. Київ : Ін-т конкурентного суспільства, 2004. 170 с.
8. Пономарьова Л. С. Бізнес-асоціації в Україні як суб'єкти регуляторної політики та самоорганізації підприємництва. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/2/15.pdf> (дата звернення: 17.10.2018).
9. Сімпсон Р., Синкова О. М. Регулювання послуг загального інтересу в ЄС. Одеса : ОНЮА, 2004. С. 35–36.
10. Яворська Т. В. Саморегулювання у страховому підприємстві України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 2. С. 106–109.
11. Залетов О. М. Сутність і принципи саморегулювання на страховому ринку. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 2(64). С. 235–238.
12. Добровольська В. В. Державне регулювання та саморегулювання у сфері підприємництва. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 302–305.

13. Interinstitutional agreement on better lawmaking (2003/C 321/01). URL: www.legislationline.org/.../EU%20Interinstitutional%20Agre (дата звернення: 17.10.2018).
14. Self-Regulation Mapping Exercise Report July 2009. URL: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/Forum/docs/regulation_en.pdf (дата звернення: 17.10.2018).
15. Гончаренко О. Саморегулювання та співрегулювання господарської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 62–66.
16. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 456 с.

References:

1. Honcharenko, O. (2016). Konstytutsiini zasady samorehulivannia hospodarskoi diialnosti. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy ta pravo*, 1, 28–36 [in Ukrainian].
2. Filatova N. Yu. Poniattia ta oznaky samorehulivnykh orhanizatsii. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2013. № 1. S. 280–290. [in Ukrainian].
3. Kochyn, V.V. (2014). Poniattia ta oznaky samorehulivannia u tsyvilnomu pravi Ukrainy. *Yurydychna Ukraina*, 10, 52–55 [in Ukrainian].
4. Tkachuk, P. (2005). Zastosuvannia pryntsypu verkhovenstva prava sudamy konstytutsiinoi ta zahalnoi yurysdyksii. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*, 5, 94–101 [in Ukrainian].
5. Shylinhov, B.C. (2009). Verkhovenstvo prava – osnovopolozhnyi pryntsyp pravovoi system. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 26–29 [in Ukrainian].
6. Krupchan, O.D. (2014). Publichno-pravove ta pryvatno pravove rehulivannia pidpriemnytstva v Ukraini. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy*, 3, 150–157 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_3_36 [in Ukrainian].
7. Rehuliatorna polityka: Novi mozhlyvosti. K. Liapina (Ed.). (2004). Kyiv: In-t konkurentnoho suspilstva [in Ukrainian].
8. Ponomarova, L.S. (2007). Biznes-asotsiatsii v Ukraini yak sub'iekty rehuliatornoj polityky ta samoorhanizatsii pidpriemnytstva. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/2/15.pdf> [in Ukrainian].
9. Simpson, R., Synkova, O.M. (2004). Rehulivannia posluh zahalnoho interesu v EC. Odesa: ONIuA, 35–36 [in Ukrainian].
10. Yavorska, T.V. (2012). Samorehulivannia u strakhovomu pidpriemnytstvi Ukrainy. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 2, 106–109 [in Ukrainian].
11. Zalietov, O.M. (2013). Sutnist i pryntsypy samorehulivannia na strakhovomu ryynku. *Visnyk ZhDTU. Serii: Ekonomichni nauky*, 2 (64), 235–238 [in Ukrainian].
12. Dobrovolska, V.V. (2005). Derzhavne rehulivannia ta samorehulivannia u sferi pidpriemnytstva. *Aktualni problemy derzhavy i prava, issue 25*, 302–305 [in Ukrainian].
13. Interinstitutional agreement on better lawmaking (2003/C 321/01). URL: www.legislationline.org/.../EU%20Interinstitutional%20Agre.
14. Self-Regulation Mapping Exercise Report July 2009. (2009). URL: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/Forum/docs/regulation_en.pdf.
15. Honcharenko, O. (2017). Samorehulivannia ta spivrehulivannia hospodarskoi diialnosti. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 9, 62–66 [in Ukrainian].
16. Zadykhailo, D.V. (2012). Hospodarsko-pravove zabezpechennia ekonomichnoi polityky derzhavy. Kharkiv: Yurait [in Ukrainian].

Остапенко Ю. И. Саморегулируемая деятельность в сфере хозяйствования: задачи хозяйственно-правового обеспечения.

В статье дано толкование понятия «саморегулирование хозяйственной деятельности», установлены его законодательные основы. Рассмотрено соотношение понятий «саморегулирование хозяйственной деятельности» и «сорегулирование хозяйственной деятельности». Доказано, что сорегулирование и саморегулирование

являются более гибкими видами регулирования хозяйственной деятельности по сравнению с государственным регулированием, ведь активизируют и приобщают к процессу непосредственно самих участников хозяйственной деятельности и потребителей товаров и услуг. Установлено, что исследуемые механизмы имеют общие и отличительные характеристики.

Ключевые слова: сорегулирование хозяйственной деятельности; саморегулирование хозяйственной деятельности; хозяйственная деятельность; государственное регулирование; потребители товаров и услуг; сопоставительный анализ; вид регулирования.

Ostapenko Yu. I. Self-regulatory activity in the sphere of business: task of economic legal supply.

The article interprets the concept of «self-regulation of economic activity» and establishes its legislative framework. The relationship between the concepts of «self-regulation of economic activity» and «co-regulation of economic activity» is considered. It has been proven that co-regulation and self-regulation are more flexible types of regulation of economic activity as compared with government regulation, because they are activating and introducing directly the participants of economic activity and consumers of goods and services to the process. It is established that the studied mechanisms have common and distinctive characteristics.

Keywords: co-regulation of economic activity; self-regulation of economic activity; economic activity; government regulation; consumers of goods and services; benchmarking; kind of regulation.

Надійшла до редколегії 22.11.2018 р.

